

จัดทำโดย : กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

กฐิน

กฐิน เป็นภาษาพระวินัย เป็นชื่อเรียกผ้าพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบ ๓ เดือนแล้วรับมานุ่งห่มได้ **กฐิน** เป็นศัพท์บาลี แปลตามศัพท์ว่าไม้สะดึง คือ "กรอบไม้" หรือ "ไม้แบบ" สำหรับชิงผ้าที่จะเย็บเป็นจีวรในสมัยโบราณ ซึ่งผ้าที่เย็บสำเร็จจากกฐินหรือไม้สะดึงแบบนี้ เรียกว่า ผ้ากฐิน (ผ้าเย็บจากไม้แบบ)

โดยคำว่า การทอดกฐิน หรือการกรานกฐิน จัดเป็นสังฆกรรมประเภทหนึ่งตามพระวินัยบัญญัติเถรวาทที่มีกำหนดเวลา คือพระสงฆ์สามารถกระทำสังฆกรรมนี้ได้นับแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือสร้างความสามัคคีในหมู่คณะสงฆ์ และอนุเคราะห์ภิกษุผู้ทรงคุณที่มีจีวรชำรุด ดังนั้นกฐินจึงจัดเป็นเรื่องเกี่ยวกับสังฆกรรมของพระสงฆ์โดยจำเพาะ ซึ่งนอกจากในพระวินัยฝ่ายเถรวาทแล้ว กฐินยังมีในฝ่ายมหายานบางนิกายอีกด้วย แต่จะมีข้อกำหนดแตกต่างจากพระวินัยเถรวาท

การได้มาของผ้าไตรจีวรอันจะนำมากรานกฐินตามพระวินัยบัญญัติของเถรวาทนี้ พระพุทธองค์ไม่ทรงห้ามการรับผ้าจากผู้ศรัทธาเพื่อนำมากรานกฐิน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เกิดทานพิธีการถวายผ้ากฐิน หรือการทอดกฐินของพุทธศาสนิกชนขึ้น และด้วยการที่การถวายผ้ากฐินนั้น จัดเป็นสังฆทาน คือถวายแก่คณะสงฆ์โดยไม่เจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เพื่อให้คณะสงฆ์นำผ้าไปอุปโลกน์ ยกให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งตามที่คณะสงฆ์ลงมติ (ญัตติพิตุยกรรมวาจา) และกาลทาน ที่มีกำหนดเขตเวลาถวายแน่นอน คณะสงฆ์วัดหนึ่ง ๆ สามารถรับได้ครั้งเดียวในรอบปี จึงทำให้ประเพณีการทอดกฐินเป็นบุญประเพณีนิยมที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย

การถวายกฐินนั้นมีข้อจำกัดหลายอย่าง ซึ่งทำให้การถวายกฐินมีความพิเศษแตกต่างจากทานอย่างอื่นดังนี้

๑. จำกัดประเภททาน คือ ต้องถวายเป็นสิ่งทานเท่านั้น จะถวายเฉพาะเจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเหมือนทานอย่างอื่นไม่ได้

๒. จำกัดเวลา คือ กฐินเป็นกาลทานอย่างหนึ่ง (ตามพระบรมพุทธานุญาต) ดังนั้นจึงจำกัดเวลาว่า ต้องถวายภายในระยะเวลา ๑ เดือน นับแต่วันออกพรรษา เป็นต้นไป

๓. จำกัดงาน คือ พระภิกษุที่กรานกฐินต้องตัด เย็บ ย้อม และครองให้เสร็จภายในวันที่กรานกฐิน

๔. จำกัดไทยธรรม คือ ผ้าที่ถวายต้องถูกต้องตามลักษณะที่พระวินัยกำหนดไว้

๕. จำกัดผู้รับ คือ พระภิกษุผู้รับกฐิน ต้องเป็นผู้ที่จำพรรษาในวัดนั้นโดยไม่ขาดพรรษาตั้งแต่ ๑ รูปขึ้นไป และจะใช้ ๕ รูปขึ้นไปในการกรานกฐินในโบสถ์เท่านั้น

๖. จำกัดคราว คือ วัด ๆ หนึ่งรับกฐินได้เพียงปีละ ๑ ครั้งเท่านั้น

๗. เป็นพระบรมพุทธานุญาต ทานอย่างอื่นทายกทูลขอให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาต เช่น มหาอุบาสิกาวิสาขาทูลขออนุญาตผ้าอาบน้ำฝน แต่ผ้ากฐินนี้พระองค์ทรงอนุญาตเอง นับเป็นพระประสงค์โดยตรง

ความเป็นมาของกฐิน

ภิกษุชาวเมืองปาไลยูรัฐ ๓๐ รูป ได้เดินทางเพื่อมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเชตวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี แต่ยังไม่ทันถึงเมืองสาวัตถี ก็ถึงวันเข้าพรรษาเสียก่อน พระสงฆ์ทั้ง ๓๐ รูป จึงต้องจำพรรษา ณ เมืองสาเกตุในระหว่างทาง พอออกพรรษาแล้ว ภิกษุเหล่านั้นจึงได้ออกเดินทางมาเข้าเฝ้าพระศาสดาด้วยความยากลำบากเพราะฝนยังตกชุกอยู่ เมื่อเดินทางถึงวัดพระเชตวัน พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามถึงความเป็นอยู่และการเดินทาง เมื่อทราบความลำบากนั้นจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสสามารถรับผ้ากฐินได้ และภิกษุผู้ได้กรานกฐินได้อานิสงส์ ๕ ประการ ภายในเวลาอานิสงส์กฐิน (นับจากวันที่รับกฐินจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔) คือ

๑. ไปไหนไม่ต้องบอกลา

๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับสามเณร

๓. ฉนคณโภชนะได้ (รับนิมนต์ที่เขานิมนต์โดยออกชื่อโภชนะฉนได้)

๔. เกือบดิเรกจีวรไว้ได้โดยที่ยังมิได้วิกัปป์ และอธิษฐาน โดยไม่ต้องอาบัติ

๕. จีวรลาภอันเกิดขึ้น จักได้แก่ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว

ชนิดของกฐินในประเทศไทย

กฐินหลวง คือ กฐินที่ทอดถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาในวัดหลวง แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายด้วยพระองค์เอง เรียกว่า พระกฐินหลวง หรือ พระกฐินเสด็จพระราชดำเนิน

๒. พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้พระบรมวงศานุวงศ์ หน่วยราชการ หรือประชาชนที่กราบบังคมทูลขอพระราชทานไปทอดที่วัดหลวงแทนพระองค์ เรียกว่า กฐินพระราชทาน

กฐินหลวง ประกอบด้วยองค์กฐิน คือผ้ากฐิน และบริวารกฐินที่เป็นของทางราชการ มีงบประมาณจัดไว้โดยเฉพาะ และมีจำนวนเท่าวัดหลวงในประเทศทั้งหมด แต่ผู้ขอพระราชทานทอดกฐินหลวงสามารถจัดบริวารกฐินถวายวัดเพิ่มได้ ไม่มีข้อห้าม

กฐินราษฎร์ คือ กฐินที่ราษฎร์หรือชาวบ้าน ทัวไปจัดการทอดกันเองที่วัดราษฎร์ เช่น วัดในหมู่บ้าน กฐินราษฎร์ อาจมีเจ้าภาพทอดคนเดียวที่ เรียกว่า เจ้าภาพกฐิน ก็ได้ อาจรวมกันเป็นหมู่เป็น คณะไปทอดร่วมกันที่เรียกว่า กฐินสามัคคี ก็ได้ แม้การทอดจุลกฐินก็นับเป็นกฐินสามัคคีเช่นกัน กฐินราษฎร์ ส่วนใหญ่ทำกันเป็นงานใหญ่ เอิกเกริก ถือว่าเป็นบุญใหญ่ได้บุญอานิสงส์มาก เช่น ทำบุญฉลองก่อนนำไปทอดบ้าง เวลามาไปวัด บ้างก็แห่แห่นไปทางน้ำ บ้างก็ไปทางบก บ้างนำขึ้นหลังช้าง หลังม้า หรือใส่รถแล้วแห่แห่นกันไป ทำให้ดูเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่และสำคัญ

กฐินตัน คือ กฐินที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปถวายที่วัดราษฎร์อย่างไม่เป็นทางราชการ กฐินตัน ที่เรียกเช่นนี้เพราะเป็นการเนื่องในพระเจ้าแผ่นดิน มีลักษณะเดียวกับคำว่า ประพาสตัน ช้างตัน ม้าตัน กฐินตัน เป็นกฐินที่ไม่กำหนดวัดแน่นอน แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดวัดใดถือเป็นการพระราชกุศลส่วนพระองค์ตามพระราชอัธยาศัย ส่วนใหญ่จะเป็นวัดตามหัวเมืองที่ทรงพระราชศรัทธา และมีใช่เป็นวัดหลวง เพราะกฐินวัดหลวงถือว่าเป็นกฐินของหลวง หรือของพระเจ้าแผ่นดินโดยตรงอยู่แล้ว

จุลกฐิน คือ คำเรียกรวมการทอดกฐินที่ต้องทำด้วยความรีบด่วน โดยต้องอาศัยความสามัคคีของผู้ศรัทธาจำนวนมาก เพื่อผลิตผ้าไตรจีวรให้สำเร็จด้วยมือภายในวันเดียว กล่าวคือ ต้องเริ่มตั้งแต่เก็บฝ้าย ตัด เย็บ ย้อม และถวายให้พระสงฆ์กรานกฐินให้เสร็จภายในเวลาเช้าวันหนึ่งจนถึงย่ำรุ่งของอีกวันหนึ่ง

ดังนั้นโบราณจึงนับถือกันว่า การทำจุลกฐินมีอานิสงส์มาก เพราะต้องใช้ความอุตสาหะพยายามมากกว่ากฐินแบบธรรมดา (มหากฐิน) ภายในระยะเวลาอันจำกัด โดยจุลกฐินนี้ปัจจุบันมักจัดเป็นงานใหญ่ มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก

มหากฐิน เป็นศัพท์ที่เรียกเพื่อหมายความถึงการทอดกฐินที่มีบริวารกฐินมาก ไม่ต้องทำโดยเร่งรีบเหมือนจุลกฐิน มหากฐินคือกฐินที่ทอดถวายตามวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยในปัจจุบัน ที่จะมีการรวบรวมจุดปัจจัยไทยธรรมและสิ่งของต่าง ๆ เพื่อนำไปเป็นเครื่องประกอบในงานกฐินถวายแก่พระสงฆ์ เพื่อนำไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต่อไป (มหากฐินไม่ใช่ศัพท์ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก) โดยมหากฐินนั้นอาจเป็นกฐินที่มีเจ้าภาพเพียงคนเดียวหรือกฐินสามัคคีก็ได้

กฐินตกค้าง หมายถึง กฐินที่ไม่มีคนจอง เรียกสั้น ๆ ว่า กฐินตก ก็มี กฐินตกค้าง เป็นคำเรียกการที่วัดใดวัดหนึ่ง ไม่มีผู้มาจองกฐินเลย จนกระทั่งออกพรรษาแล้วก็ ยังไม่มีคนจอง ซึ่งในระหว่างเวลา ๑ เดือนนับแต่วันออกพรรษาไปเป็นระยะเวลาที่ภิกษุผู้จำพรรษา แล้วสามารถรับผ้ากฐินได้ แต่เมื่อไม่มีผู้ใดมาจองกฐิน กฐินวัดนั้นมีที่ท่าว่าจะไม่มี จึงเรียกว่ากฐินตกค้าง คือยังตกค้างอยู่ที่อื่นยังไม่มาถึงวัดนั้น เมื่อผู้มีศรัทธาทราบว่า วัดใดกฐินตกค้าง นิยมนำผ้ากฐินไปทอดที่วัดนั้นเป็นการรีบด่วนโดยไม่ต้องจองล่วงหน้าเหมือนปกติ เพื่อสงเคราะห์ให้สงฆ์ในวัดได้รับอานิสงส์กฐินตามพระวินัย ถือว่าเป็นบุญ ใหญ่อย่างหนึ่งเหมือนกัน เรียกการถวายกฐินแบบนี้ว่า ทอดกฐินตกค้าง

กฐินทาน แปลว่า การถวายผ้ากฐิน, การทอดกฐิน, สิ่งของถวายร่วมกับผ้ากฐิน กฐินทาน หมายถึง การที่ทายกทายิกาผู้มีศรัทธา นำผ้าพร้อมทั้งบริวารไปถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาครบ ๓ เดือนที่วัดใดวัดหนึ่ง ภายในเขตกำหนด เพื่อให้สงฆ์วัดนั้นประกอบสังฆกรรมทำเป็นผ้ากฐินแล้วอนุโมทนารับอานิสงส์ตามพระวินัยต่อไป เรียกกฐินทานโดยทั่วไปว่า ทอดกฐินบ้าง ถวายกฐินบ้าง กฐินทาน มิใช่เฉพาะทายกทายิกาหรือ ชาวบ้านเท่านั้นที่ทำได้ แม้ภิกษุสามเณรก็สามารถทำ คือเป็นเจ้าภาพกฐินและทอดกฐินได้ แต่ต้องมีใช้วัดที่ตัวเองจำพรรษาอยู่เท่านั้น ไปทอดวัดอื่น ๆ ท่านไม่ห้าม

กฐินโจร เป็นสำนวนพูด หมายถึง กฐินที่ไปทอดโดยไม่ได้จองล่วงหน้า ไปทอดแบบจู่โจม เรียกว่า กฐินจร ก็มี ในการทอดกฐินทั่วไป มีธรรมเนียมว่าต้องจองกฐินล่วงหน้า การที่จัดเครื่องกฐินพร้อมสรรพ

แล้วนำไปทอดที่วัดซึ่งยังไม่มีผู้จ้องกฐินทันทีทันใดแบบ จูโจมหรือบอกกะทันหันแบบตั้งตัวไม่ทันเหมือน
โจรบุกขึ้นบ้าน จึงเรียกว่า กฐินโจร หรือเรียกว่า กฐินจร เพราะเป็นกฐินที่สัญจรมาโดยไม่มี การ นัดหมาย
ซึ่งการทอดกฐินแบบนี้ไม่ค่อยมีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน

กฐินโจร คำนี้อาจเกิดมาจากล้อคำว่า กฐินโจล ซึ่งแปลว่าผ้ากฐิน เพราะมีเสียงคล้ายกัน
จึงขอยืมมาล้อในกรณีที่มีการทอดกฐินแบบจูโจมหรือไม่มี การ บอกล่วงหน้าตามธรรมเนียมกฐินทั่วไป

อานิสงส์ของการทอดกฐิน

๑. เป็นการสงเคราะห์พระภิกษุที่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาสให้ได้รับอานิสงส์ตามพุทธบัญญัติ
๒. เป็นการเทิดทูนพระพุทธรูปบุญคุณเรื่องกฐินให้คงอยู่สืบไป นับได้ว่าบูชาพระพุทธรูปด้วยการปฏิบัติบูชาส่วนหนึ่ง
๓. สืบต่อประเพณีกฐินทาน มิให้เสื่อมสลายไปจากวัฒนธรรมประเพณีของคนไทย ซึ่งบรรพบุรุษนำสืบต่อกันมามีขาดสาย
๔. การทอดกฐินเป็นการถวายทานโดยมิเจาะจงบุคคลโดยเฉพาะ แต่ถวายแก่หมู่สงฆ์เป็นส่วนรวมจึงเข้าลักษณะเป็นสังฆทาน ที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญ ว่ามีผลานิสงส์มาก
๕. การร่วมบำเพ็ญกฐินทาน เป็น กาลทาน คือเป็นทานที่ถวายได้ภายในเวลาที่มีพระพุทธานุญาตกำหนด จึงมีอานิสงส์เป็นพิเศษ
๖. ในการทอดกฐิน ส่วนใหญ่เป็นการร่วมมือร่วมใจกันของคนจำนวนมากเพื่อสร้างความดีงาม จึงเป็นการเสริมสร้างพลังสามัคคีขึ้นในสังคมอีกทางหนึ่งด้วย

ที่มา : อรรถถตา ชุททกนิกาย คธาธรรมบท อรหันตวรรคที่ ๗ เรื่องพระอนรุทธเถระ
พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒ พระวินัยปิฎก เล่มที่ ๒ มหาวีถังค์ ภาค ๒ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๒
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กรุณและแนวทงปฏิบัติ. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. ๒๕๓๖
หนังสือพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด รวบรวมโดย พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต